

A SZÁZADOK 1968. ÉVI 1—2. SZÁMÁBÓL

Az ezévi első szám, kézbevétele után azzal tűnik fel az olvasónak, hogy tanulmányai között a szokottnál több a gazdaságtörténet: Székely György, Berend T. Iván, Ránki György és az angol Hartwell professzor tanulmányai a gazdaságtörténet különböző területeiről vették témájukat. *Székely György* A németalföldi és az angol posztó fajtáinak elterjedése a XVII. századi Közép-Európában című írása a szerzőtől megszokott hallatlan anyagismerettel és pontossággal vizsgálja és állapítja meg, hogy először a flamand, később az ezt kiszorító angol posztó milyen utakon jut el Lengyelországba, Sziléziába, Csehországba, Magyarországra. A történeti, filológiai, régészeti anyagokra és megállapításokra épülő cikk a forgalmi utak (észak, északnyugat, illetve a Földközi-tenger melléke) nyomonkísérése mellett taglalja és elemzi az egyes posztóipari központok kereskedelmi tevékenységét. Így tárgyalja a gandi, az yperi, a brüggei, a kortrijki, a brabanti posztóipar termelési és forgalmi fejlődését, majd az új flamand posztó egyes évkörökben történő jelentkezését a közép-európai piacokon. A XV. században az anyagellátás megnehezedése és az angol vetélytárs megjelenése miatt a flamand posztó forgalmazása visszaesik, s mind az adatok is mutatják, mind erősebben bukkan fel az angol posztó, amely Magyarországon is keresett árucikk volt egészen a XVIII. századig, azonban a XVII. század háborúi és a lakosság elszegényesedése szűkítette a posztó piacát.

Berend T. Iván és Ránki György tanulmányukban a kelet-európai újkori fejlődés elmaradottsága egyik mutatóját, az ipari forradalom kérdését tár-

gyalják. (Az ipari forradalom kérdéséhez Kelet-Délkelet-Európában). A tanulmány először áttekinti az ipari forradalomra vonatkozó főbb történeti szintézisek állításait, s leszögezik, hogy ők az ipari forradalom fogalmát széles értelemben használják, mint a gazdaság és a társadalom gyökeres átalakulását, amely kiterjed a termelőerőkre és a termelési viszonyokra. Sorra veszik az ipari forradalom nyugat-európai és kelet-európai folyamatának jellemzőit, s megállapítják: amíg nyugaton az ipari forradalmat kísérte a közlekedés forradalma, s a bankok szerepe ebben a folyamatban kicsiny volt, addig Kelet- és Délkelet-Európában mindez fordítva történt. Nyugati szerzők nézeteivel vitatkozva bizonyítják: nem az állam szerepe volt kiemelkedő az itteni ipari forradalomban, hanem a külföldi tőkéé. Végül: az orosz, lengyel, magyar fejlődés azt mutatja, hogy amíg itt a XIX. sz. végétől a világháborúig igen széles körű az ipari forradalom, addig a balkánon a forradalmi folyamat megindulását tapasztalhatjuk csak ebben az időszakban, s az még nem hatja át a társadalmat.

R. M. Hartwell, az oxfordi egyetem gazdaságtörténeti tanszékének professzora, az angol gazdaságtörténet helyzetéről ad összefoglalót. Mint írja, a gazdaságtörténeti tanszékek száma az utóbbi évtizedben megháromszorozódott, s ez már maga is mutatja, hogy mennyire fontos helyet kapnak az angol történetírásos belül a gazdaságtörténeti kutatások. A szerző sorra veszi azokat a jelentősebb közgazdászokat, akik átpártoltak a gazdaságtörténethez, elemzi, hogy Angliában ez a gazdaságtörténeti beforrás a történettudományba miért nem hozott

magával valamiféle Methodenstreit-et, s az új gazdaságtörténeti iskola megnyire kapcsolódik a modern társadalomtörténetíráshoz.

A mai nyugati történetírás egy másik fontos kérdésről, az Annales-iskoláról ad számot *Jacques le Goff* Van-e Annales-iskola? c. tanulmánya. A szerző maga is az Annales köré tömörült haladó, a marxizmus felfogásával sokban azonos nézetet valló történészek egyik vezető alakja, s így igen érdekes képet rajzol az Annales-kör fejlődéséről. Vázolja a problémákat, melyek időről-időre foglalkoztatták a körébe tartozó francia történészeket, leírja, hogy miért igyekszik az Annales-kör a modern matematikai-quantitatív módszerek felé tájékozódni, hogyan igyekeznek a gazdaság és társadalomtörténet-írás segítségével a történelmet az „ember-tudományok” egyik legfontosabbikát az újabb problémák megoldására alkalmassá tenni. Különösen érdekes az, amit a szerző a marxizmushoz való viszonyukról elmond, mert világosan mutatja azt is, hogy amennyiben a marxista történetírás igazán hatást akar gyakorolni a fejlett polgári történeti gondolkodásra — márpedig az Annales-körhöz tartozók olyanok, akik örömmel fordulnak minden friss társadalmi gondolkodás felé —, nem dogmákban gondolkodva érhet el eredményt, hanem akkor, ha a problémák megoldására, a feltett kérdések konkrétságában maradva, vállalkozik.

Két tudománytörténeti cikk található a folyóirat e számában *V. Windisch Eva* tanulmánya Kovachich Márton Györgyről és a magyar tudomány szervezés első kísérletéről, valamint *Mann Miklós* forrásközleménye a *Századok* történetéről Szilágyi Sándor szerkesztői korszakából. Az első tanulmány a nemzeti fejlődés és a nemzeti tudományosság fejlődése közötti összefüggésekből indul ki, s ismerteti az 1790-ben években Kovachich forrásgyűjtő és társulatszervező tevékenységét, *Mann Miklós* pedig a magyar történetírás történetében „aranykor”-ként emlegetett Szilágyi Sándor szerkesztői korszakából közöl érdekes levelezési anyagot és ad a szerkesztő Szilágyiról színes képet.

Kubinszky Judit Adalékok az 1883. évi antiszemita zavargásokhoz című

közleménye a szerveződő antiszemita mozgalom első lépéseit ismerteti s igyekszik feltárni az 1883. évi hírhedt zavargások néhány politikai és társadalmi összetevőjét. *W. Pillich*, a bécsi Haus-Hof und Staatsarchív levéltárosa I. Ferdinánd király 1559. évi kettős-pecsétjét ismerteti, kitérve a pecsétvénők korabeli munkájára is.

A Vita rovatban jelent meg *Tilkovszky Loránd* írása: Bajcsy-Zsilinszky Endre — újabb megvilágításban címmel. A rövid cikk Dernői Kocsis László könyvének megjelenése kapcsán íródott, s nem tulzás azt állítanunk, hogy végighaladva Bajcsy életművének legfontosabb állomásain, az eddigi egyik legjobb Bajcsy-értékelést nyújtja a magyar történeti irodalomban.

A Szovjetunió és népi demokráciák történészfrontja rovatban ismét egy fontos elvi-módszertani szovjet tanulmány kapott helyet. (Megjelent a *Vopr. Iszt.* 1966. 8. számában.) *Szemjonov* a „társadalmi organizmus” kategóriájának jelentőségét igyekszik az egyes társadalmi formációk elemzésén keresztül megmutatni, s mint mondja: a társadalmi organizmus kategóriája, a maga fogalmi rugalmasságával lehetővé teszi, hogy tisztázzuk az egyik társadalmi-gazdasági formációból a másikba való átmenet formáinak kérdéseit. Ezeket a szerző tanulmánya végén összegezi is.

A tanári-rovatban *Mann Miklós* számol be az 1967 augusztus végén rendezett országos történelemtanítási konferenciáról, részletesen ismertette az egyes hozzászólásokat, és *Szabolcs Ottó* közöl áttekintést a német fasizmus újabb magyar nyelvű irodalmáról, mindenütt szem előtt tartva a tanárok és a diákok történeti érdeklődését, illetve a történelemoktatáshoz kapcsolódó új ismeretek elsajátításának lehetőségét.

A kisebb rovatok írásai közül csak egyet, a Markó Árpádról, a két éve elhunyt ismert hadtörténészről írott nekrológot szeretnénk külön kiemelni. *Várkonyi Agnes* a szakavatott historiográfus és a XVIII. század alapos ismerőjének kezével rajzolta fel Markó Árpád történetírói pályájának legjelentősebb állomásait, hangsúlyozva az elhunyt tudósi-emberi eredményeit.

Glatz Ferenc